

Position Paper Amnesty International Nederland
Rondetafelgesprek over het demonstratierecht in Nederland

Amsterdam, 29 augustus 2023

Demonstratierecht in Nederland staat onder druk

Wereldwijd ziet Amnesty International dat het demonstratierecht onder druk staat. Dat het in Nederland beter gaat dan in bijvoorbeeld Rusland of Iran is geen reden om hier niet alert te zijn. In Nederland krijgen veel demonstraties te maken met belemmeringen die soms ronduit in strijd zijn met de mensenrechten. Ook hier worden vreedzame demonstranten opgepakt. Als het demonstratierecht wordt ingeperkt, en vreedzame demonstranten worden afgeschrikt om de straat op te gaan, mist er een uitlaatklep voor mensen die hun ongenoegen willen uiten. Voor de overheid ontstaan er echt serieuze problemen als negatieve sentimenten en wantrouwen ondergronds gaan woekeren, of als ongenoegen ertoe leidt dat de burger het recht in eigen hand neemt.

1) Oorzaken: wet niet in lijn met de mensenrechten en onvoldoende kennis

Amnesty ziet ten eerste dat de Wet openbare manifestaties (de Wom) bepalingen bevat die strijdig zijn met de mensenrechten.¹ De Wom biedt teveel mogelijkheden om demonstraties te verbieden of te beëindigen en geeft de autoriteiten bovendien de mogelijkheid om vreedzame demonstranten te vervolgen en te bestraffen.² Ze zet de deur open voor onrechtmatige dreiging met handhaving, waardoor mensen worden ontmoedigd om van hun demonstratierecht gebruik te maken (*chilling effect*). Demonstratierecht is een groot goed, wordt vaak gezegd. Amnesty roept lokale overheden op om dit nog meer te laten zien: geef demonstranten, zolang zij vreedzaam zijn, de ruimte. Niet het overtreden van een wet, maar de vreedzaamheid moet leidend zijn. Anders stigmatiseer en criminaliseer je vreedzame demonstranten. Als tweede oorzaak signaleert Amnesty een gebrek aan kennis en begrip van de reikwijdte en het belang van het demonstratierecht bij het Nederlandse publiek en de overheid.³ Bij de overheid kan dit leiden tot een onjuiste afweging waardoor protesten onnodig en geheel tegen de mensenrechten in worden ingeperkt.⁴

2) Gevolgen in de praktijk: problematisering en criminalisering van vreedzame demonstraties

Onjuist begrip van het demonstratierecht bij het publiek kan leiden tot intolerantie en eigenrichting. Dat hebben Amnesty medewerkers zelf ondervonden in Staphorst. Opnieuw koos een burgemeester voor het verbieden van een vreedzaam protest van KOZP, vanwege een grote groep relschoppers die de demonstratie doelbewust probeerden te verhinderen. Het lokale gezag trad in de dagen en uren voorafgaand aan de demonstratie niet voldoende op tegen (de aangekondigde) bedreigingen en geweld tegen de komst van KOZP. Toen ernstige geweldplegingen tegen vreedzame demonstranten en Amnesty waarnemers gaande was, werd de demonstratie verboden.⁵ De burgemeester had hier pal voor het demonstratierecht moeten staan.

¹ Zie Amnesty International Nederland, *Demonstratierecht onder druk. Regels en praktijk in Nederland moeten beter*, november 2022, para. 4.1 [AMN 22 33 demonstratierecht-onder-druk.pdf \(amnesty.nl\)](#)

² Zie aanbeveling 5 van Amnesty International Nederland, *Demonstratierecht onder druk. Regels en praktijk in Nederland moeten beter*, november 2022, [AMN 22 33 demonstratierecht-onder-druk.pdf \(amnesty.nl\)](#)

³ Zie Amnesty International Nederland, *Demonstratierecht onder druk. Regels en praktijk in Nederland moeten beter*, november 2022, para. 4.2 [AMN 22 33 demonstratierecht-onder-druk.pdf \(amnesty.nl\)](#)

⁴ Zie Amnesty International Nederland, *Demonstratierecht onder druk. Regels en praktijk in Nederland moeten beter*, november 2022, para. 4.2 & 5.2 [AMN 22 33 demonstratierecht-onder-druk.pdf \(amnesty.nl\)](#)

⁵ <https://www.amnesty.nl/actueel/amnesty-nederland-doet-aangifte-van-bedreiging-rond-demonstratie-in-staphorst>

Amnesty ziet dat teveel onbegrip bij de overheid ertoe leidt dat bewindspersonen, burgemeesters en politiechefs demonstraties - ten onrechte - **problematiseren**. Voortdurend wordt gewezen op het toenemend aantal demonstraties, steeds snellere mobilisatie via sociale media, steeds weer nieuwe vormen van protestacties, toename van het aantal niet-formeel aangemelde demonstraties, waarbij de suggestie is dat in deze ontwikkelingen een probleem ligt. Terwijl dit vooral gezien moet worden als een teken van een veerkrachtige en levendige samenleving. De overheid moet juist open staan voor mensen die zich boos maken en niet gehoord voelen en daarvoor gebruik maken van een legitiem en democratisch recht en vreedzame vormen van verzet kiezen.

Problematisering van protest mondt nu al geregeld uit in **criminalisering**. Onlangs nog kregen vreedzame demonstranten werkstraffen opgelegd door de rechtbank, enkel voor het oproepen tot deelname aan een vreedzaam protest.⁶ Bestrafen kan een ontmoedigend effect hebben op de rest van de bevolking. Gelukkig zien sommige rechters dit risico en beslissen daarom vreedzame demonstranten te ontslaan van rechtsvervolging.⁷ Een ander risico dat criminalisering met zich meebrengt is het gebruik van (massa) surveillance bij demonstraties. De politie misbruikt ID-controles voor de verwerking van persoonsgegevens van vreedzame demonstranten waardoor demonstranten in allerlei databanken van de politie terecht komen.⁸ Niet altijd is het duidelijk welke opsporingstechnieken de autoriteiten inzetten en is regulering en toezicht onvoldoende.⁹ De inzet van surveillance onderstreept nog maar eens dat de overheid demonstraties in de eerste plaats als een risico ziet en niet als de uitoefening van een mensenrecht dat zij verplicht is te faciliteren. Deze veiligheidsbril moet afgezet worden. Zie demonstraties voor wat ze zijn: een vreedzame manier om de mening te uiten.

3) Wat kan de Tweede Kamer doen?

Amnesty onderstreept het belang van kennisdeling, de ontwikkeling van een kennisbank door de minister is daarom een stap in de goede richting om het **problematiseren** tegen te gaan.¹⁰ Dan is het teleurstellend om te lezen dat de minister de deur open laat voor het **criminaliseren** van protest door de Wv 2012 niet aan te passen en zo mensenrechtenschendingen in de hand werkt.¹¹ Het gaat hier om de normerende werking van de wet, zolang deze vreedzaam protest criminaliseert zal dit ervoor zorgen dat de overheid demonstraties als veiligheidsrisico blijft beschouwen en kan blijven dreigen met onrechtmatige handhaving. Deze veiligheidsbril moet af. **Amnesty ziet een oplossing over twee wegen die tegelijk bewandeld moeten worden. Kennisniveau opschroeven is één, vreedzaam protest decriminaliseren door wetgeving in lijn te brengen met de mensenrechten is twee.**¹² Amnesty vraagt uw Kamer om deze tweewegen-oplossing te omarmen.

⁶ <https://www.amnesty.nl/actueel/leden-extinction-rebellion-veroordeeld-tot-taakstraf-en-geldboete-voor-oproep-tot-vreedzaam-protest>

⁷ Bijvoorbeeld, in een recente uitspraak oordeelde het hof dat er een ongewenst chilling effect uit van de aanhouding van vreedzame demonstranten Zie <https://uitspraken.rechtspraak.nl/#!/details?id=ECLI:NL:GHARL:2023:1359>

⁸ Zie Amnesty International Nederland, *ongecontroleerde macht. ID-controles en gegevensverzameling van vreedzame demonstranten in Nederland, mei 2023* <https://www.amnesty.org/en/documents/eur35/6650/2023/en/>

⁹ N.a.v. een vreedzame demonstratie op Schiphol kregen ook mensen die niet aanwezig waren bij deze demonstratie een waarschuwingsbrief dat zij bij een eventuele volgende demonstratie op de luchthaven wel vervolgd zouden worden. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5398033/klimaat-klimaatdemonstratie-schiphol-openbaar-ministerie-5> De politie erkent dat er onvoldoende controle en toezicht is, zie <https://www.politie.nl/nieuws/2023/mei/19/00-tooi-probeert-relschoppers-een-stap-voor-te-zijn.html> Ook Hoofd Inwoningen Limburg Van Baal stelt: "Waar de controle op het strafrechtelijk inwinnen van informatie goed is geregeld door betrokkenheid van een Officier van Justitie, is er nauwelijks tot geen controle op het heimelijk inwinnen ten aanzien van openbare orde." Zie: <https://www.regioburgemeesters.nl/oldnews/?id=17>

¹⁰ *Kamerstukken II 2022/23, 34324, nr. 9, p. 4*

¹¹ *Kamerstukken II 2022/23, 34324, nr. 9, p. 7-9*

¹² Zie Amnesty International Nederland, *Demonstratierecht onder druk. Regels en praktijk in Nederland moeten beter*, november 2022, p. 76, aanbeveling nr. 5 [AMN_22_33_demonstratierecht-onder-druk.pdf \(amnesty.nl\)](https://www.amnesty.nl/actueel/demonstratierecht-onder-druk)